

VICTORIA
SMITH

HAGGOR

Om föraktet för
den medelålders kvinnan

Översättning: Emilia Fjeld

ALBERT BONNIERS FÖRLAG

www.albertbonniersforlag.se

ISBN 978-91-0-080387-2

Copyright © Victoria Smith, 2023

Originalalets titel: *Hags: The demonization of middle-aged women*

Omslag: Sara R. Acedo

Översättning: Emilia Fjeld

Tryck: ScandBook, EU 2024

Till *alla* haggor – då, nu och i framtiden

INNEHÅLL

<i>Inledning</i>	9
1. Ful hagg	40
2. Djurisk hagg	74
3. Smutsig hagg	105
4. Hagg på fel sida i historien	142
5. Frigid hagg	173
6. Konspirerande hagg	211
7. Privilegierad hagg	245
8. Död hagg	285
<i>Efterord</i>	312
<i>Författarens tack</i>	327
<i>Noter</i>	331

INLEDNING

I sagorna är häxor alltid klädda i fåniga svarta hattar och svarta slängkappor och så far de omkring på kvastskäft. Men det här är inte någon saga. Det här är en historia om RIKTIGA HÄXOR.

Roald Dahl, *Häxorna*

Om vi läser ”kvinnor” i stället för ”häxor” förstår vi på ett djupare plan vilka grymheter kyrkan har utsatt denna del av mänskligheten för.

Matilda Joslyn Gage, *Woman, Church and State*

Säga vad man vill om den antifeministiska motreaktionen som präglade 1980-talet, men den gav upphov till en hel del bra, oavsiktligt roliga filmer. Den främsta av dessa är *Farlig förbindelse*.

Den galna bitchen Alex, som spelas av Glenn Close, fattar helt enkelt inte vinken när Michael Douglas rollfigur Dan försöker dumpa henne efter en helg med hett sex. Trots all den fullt berättigade feministiska kritiken (regissören Adrian Lyne sa sig ha baserat Alex på singelkvinnor som ”överkompenserar för att de inte är män”) och alla gånger som tölpiga män har kallat fullkomligt friska och normala kvinnor för kaninkokerskor (vilket syftar på Alex beslut att koka Dans dotters kanin i en

kastrull på spisen), så älskar jag den här filmen. Faktum är att ju äldre jag blir, desto oftare får jag se kvinnor som Alex på vita duken och i litteraturen – mordlystna ogifta kvinnor, ondskefulla styvmödrar – som jag förväntas tycka är obscena, men vars missnöje plötsligt känns fullt begripligt. Aldrig känns detta sannare än när Closes rollfigur säger "I'm not going to be *ignored*".

Denna replik var ett stående skämt mellan mig och en gammal studiekamrat. Vi avslutade våra mejl med akronymen INGTBI, i synnerhet om mottagaren råkade vara den sortens man som var benägen att använda sig av termen "kaninkokerska". Senare upptäckte jag att andra kvinnor i min ålder också gillade den scenen. "Jag vill bara få vara en del av ditt liv", vädjar Alex med allt högre röst. "Du svarar inte när jag ringer, du har bytt telefonnummer. Jag menar – jag låter mig inte *ignoreras*, Dan!" Det talar till oss, särskilt betoningen på näst sista ordet.

Jag säger inte att alla kvinnor som befinner sig i eller omkring klimakteriet – eller ens exakt de jag själv associerar mig med – identifierar sig med mordiska stalkers. Det är en metafor (eller kanske en "menofor"), och den fångar så väl känslan av hur livet först jävlas med en och sedan ghostar en. Feminismen svarar inte när vi ringer, den har bytt telefonnummer. När vi protesterar talar den om för oss, lika nedlåtande som Michael Douglas i filmen: "Du fattar inte, du fattar bara inte." Det här är den kvinnliga medelåldern i ett nötskal, och hur vi än reagerar kommer vi att tolkas som illvilliga, självrättmätiga och/eller vansinniga.

Den klassiska klyschan om kvinnors medelålder är att det är då vi "blir osynliga". Beklagar, alla ni som hoppas på superkrafter, men det stämmer inte. Vi är fortfarande här, precis som vanligt – det är bara det att man nu ignorerar oss. Andra

människor väljer aktivt att inte bekräfta eller sätta värde på oss. Ignorerandet beskrivs ofta som ett mindre problem, kanske rentav en fördel med att bli gammal och skröplig (vi slipper ju åtminstone bli visslade åt!). Meningsfylld, positiv uppmärksamhet kan vi bara glömma; all eventuell irritation vi känner antas nu grunda sig i hycklande bitterhet över att inte längre bli behandlade som sexobjekt. Det som görs mot oss trivialiseras och – lite bonussexism! – antyder att unga kvinnor i hemlighet älskar att bli behandlade som köttstycken och saknar det när det upphör.

Jag är en av de som gick på det här. Jag hade fått för mig att min stundande ”osynlighet” enbart skulle innebära att objektifieringen upphörde, och trodde att det inte skulle göra mig något. Jag tillät mig rentav att känna mig lite överlägsen gentemot de kvinnor som inte riktigt ville låta naturen ha sin gång. Men aktivt ignorerande är inte samma sak som att objektifieringen upphör. Vi är fortfarande objekt, men vi betraktas inte längre som målningar eller skulpturer, utan som ... hatthyllor, kanske.

Jag har märkt av den här förändringen under de senaste fem-sex åren, från det att jag var några år över fyrtio. Män som är jämnåriga med mig eller äldre talar till yngre kvinnor som jämlikar men tar knappt någon notis om mig. Jag får kämpa för att komma in i samtalet och känner mig liten, som om man knappt ens tolererar mig, som om jag tränger mig på i en diskussion som inte angår mig. Att anstränga sig för att bli lyssnad till känns löjligt, som om jag inbillar mig att jag fortfarande ”har det”, men nu börjar inse att ”det” även omfattar min rätt att interagera med andra i det offentliga rummet.

1978 myntade Susan Sontag begreppet ”åldrandets dubbelmoral” för att beskriva hur ålderistisk sexism/sexistisk ålderism påverkar kvinnors status, särskilt när det gäller utseende. Pressen på kvinnor att se yngre ut har inte minskat sedan dess;

snarare har allt fler sätt att ”fixa sig” (för den som har råd) gjort normerna ännu strängare. Det bedrivs forskning på den dubbel- eller allraminst trippelmoral som kvinnor ställs inför när sexism och ålderism kombineras med rasism, klassism, lookism* och andra former av diskriminering. Vid fyrtiosju års ålder har jag redan passerat den ålder då kvinnor tjänar som mest. Om jag vore man hade jag haft i genomsnitt tio år kvar till min lönetopp. En undersökning på BBC/Ofcom hösten 2018 visade att den enda orsaken till att kvinnor var under-representerade i tv-rutan var att andelen äldre kvinnor var så låg. Nicky Clark, grundare av kampanjen Acting Your Age, har dokumenterat hur den genomsnittliga åldern på manliga skådespelare som nominerats till en BAFTA åren 2001–2021 låg kring fyrtiofem, medan genomsnittsåldern för kvinnliga nominerade skådespelare var drygt trettio. Clark har också upptäckt att bara 9 procent av biopubliken i Storbritannien känner till fler än femton kvinnliga skådespelare som är över fyrtiofem, vilket kan jämföras med 48 procent när det gäller manliga skådespelare. Uppfattningen att vi har mindre att komma med, förtjänar färre utmärkelser och helst inte ska synas alls är fortfarande utbredd.

Det här är frustrerande, inte bara för att problemet i sig – att vi blir ignorerade – gör det svårt att dra uppmärksamhet till det, utan för att kvinnor i min ålder har skäl att känna att vi har mer att bidra med än någonsin tidigare. Som Rachel Shabi uttryckte det i *The Guardian* 2021: ”När kvinnor fyller fyrtio börjar de komma i gång på riktigt... bara för att bryskt knuffas åt sidan.” Det är förvirrande, men det sker knappast av en slump. Idén att medelålders (och äldre) kvinnors perspektiv kan vara värdefulla, inte bara utifrån det mansnormativa antagandet att kunskap byggs upp med tiden, utan genom innebörden

* Utseendebaserad diskriminering (övers. anm.).

i att ha erfårit sexism som en kumulativ process genom hela sitt livsförlopp, intresserar knappt ens liberalfeminismen. Det är förnedrande och upprörande, men den som ifrågasätter det riskerar att bara göra saken värre.

För egen del verkar jag ha nått medelåldern vid en tid då alla försök att motarbeta ignorerandet av äldre kvinnor energiskt slås ner i det vänliga och dygdiga uppförandets namn (fast ju mer research jag gör, desto tydligare ser jag hur varje tidsperiod har sin egen hagg-/argbigga-/svärmors-/ragata-figur att fromt vifta med mot den alltför högljudda eller synliga äldre kvinnan). I vår tids ålderistiska sexism är ”klaga hos chefen” eller ”vara arrogant och krävande” den största synden som medelålders kvinnor gör sig skyldiga till – särskilt (men inte uteslutande) vita kvinnor. Medelålders kvinnor är tydligen ”de värsta nättrollen som finns”, ”de värsta fyllona” eller helt enkelt bara ”sämst”.

Jag har förstås undrat om det här bara är en naturlig del av att bli äldre och upptäcka att man inte längre har koll på vad Dagens Ungdom har för sig. Man gillar inte rätt musik längre, ens kläder väcker plötsligt anstöt, folk gör halloweenmasker med ens ansikte som förlaga och demonstranter går runt med plakat som visar hur kvinnor i ens egen ålder blir halshuggna. Jag har fått höra att ”sug min kuk, din torra gamla hagg” är en könsneutral förolämpning och att mina egna erfarenheter av att tillhöra samhällsgruppen ”kvinna” har ersatts av andra, nyare, mer relevanta och autentiska erfarenheter. Jag har på allvar frågat mig om mina försök att existera i det offentliga rummet, höja min röst till mina jämnårigas försvar och träffa dem och prata om allt vi har lärt oss, är den kvinnliga motsvarigheten till att köpa en jättestor blank motorcykel och byta ut frun mot en hälften så gammal kollega. Tänk om en medelålders kvinnas önskan att odla och uttrycka sitt inre liv

i själva verket är en ganska ovärdig medelålderskris? Vem vill vara en sådan där ”kvinna som har mage att fortsätta existera, uttala sig och be att få prata med chefen, även när hon har passerat sin reproduktiva höjdpunkt”? Vore det inte mindre pinsamt för alla om vi bara höll tyst?

Bekvämt vore det förstås. ”Ja”, säger ett av mina intervjuobjekt, ”för man förväntar sig att vi bara ska tona bort. Och det är knappast en slump att det är vid den här tiden i livet som en kvinna på allvar börjar känna att hon inte bryr sig ett jävla dugg längre. Alla säger ’ni hörs inte’ eller ’vi hör er, men ni har helt fel och gudskelov har ni snart dött ut’.” De kvinnor som uppger sig bli avbrutna och ignorerade – som bevisligen utestängs från det offentliga livet och nekas representation i medierna – råkar också vara de kvinnor som enligt andra människor gärna kunde få hålla tyst lite mer. Inte nog med att man får oss att känna oss giriga och överflödiga när vi vill delta i helt vanlig mänsklig samverkan (i stället för att beskedligt utföra vår oproportionerligt stora andel oavlönat arbete) – vi får dessutom höra det: ”Jo, du är girig och överflödig.” Det finns ett kulturellt narrativ som inte bara vill rättfärdiga att äldre kvinnor ignoreras, utan även demonisera oss när vi uppför oss på ett sätt som inte *kan* ignoreras (som Alex, även om vi inte kokar några husdjur). Man gör en moralisk poäng av det hela för att tysta oss; vi görs till syndabockar för dåligt uppförande som inte alls är unikt för vår grupp, och för egenskaper som hos andra betraktas som självständighet, självhävdelse eller egenmakt. Efter två korta decennier då vi har fått höra ”kör hårt, tjejen!” låter det nu i stället ”men stopp, vi menade inte dig!”.

Det skulle kunna göra vilken kvinna som helst till en Alex. Jag skriver den här boken i stället för att koka kaninen.

INGTBI.

Att definiera hagghat

Folk tar inte äldre kvinnor på allvar. Det vet vi redan, inte minst för att även vi avfärdade äldre kvinnor innan vi – alltför sent – insåg att vi hade blivit en del av denna grupp. Jag känner mig ofta som personen i det välkända memet där kvinnan som har röstat på Partiet för leoparder som äter upp folks ansikten snyftar: ”Jag trodde inte att leoparderna skulle äta upp *mitt* ansikte.” Jag tänkte aldrig att svartmålandet av äldre kvinnor skulle drabba mig, för jag tyckte – på ett svårförklarligt sätt som är vanligt när man bevittnar ett lidande som en dag kan komma att drabba en själv – att skurkarna fick skylla sig själva. Jag är inte ensam om att ha tänkt så här. Det är en av de perfekt självalstrande patriarkala cyklerna: demoniseringen av äldre kvinnor avskräcker oss från att identifiera oss med dem eller lära oss av dem, så vi samlar inte på oss någon kunskap som kan förbereda oss på vårt eget åldrande; vi vänder ryggen åt våra egna framtida jag.*

När jag nu tar mig an det här ämnet vill jag inte bara visa de otaliga sätt som äldre kvinnor förminsas, motarbetas och misstolkas på. Det här ska inte bli ett kompendium vars enda syfte är att bevisa att ålderismdoftande misogyni/misogynidoftande ålderism existerar (och göra läsaren förbannad, även om det också kommer att ske). Jag vill finna samband mellan det förflutna och nuet och mellan den feministiska historien och politiken, så att jag kan söka anledningen till att kvinnor fortfarande distanseras både från andra kvinnor och sina egna äldre jag, och se om denna distansering tar sig ett annat – eller

* Det här stämmer inte in på alla yngre kvinnor jag intervjuade under arbetet med den här boken. Vissa sa att deras jämnåriga inte menade allvar med sin fientlighet och sitt avståndstagande. Jag påstår inte att alla kvinnor är som jag var; det är de inte. Men jag vill säga att jag förstår dem som är det.

samma – uttryck i dag. Medelålders kvinnor är inte bara en särskild kvinnotyp; för många representerar vi ett viktigt skede i ett politiskt narrativ om vad det är att vara kvinna, och om framsteg och förfall. Ålderistisk misogyni har alltid funnits, men numera maskeras den ofta som feminism.

Just nu upplever vi en motreaktion mot feministiska landvinningar, och medelålders kvinnor passar perfekt att rikta sin fientlighet mot. Som filosofen Kate Manne skriver behöver man inte uttrycka misogynna åsikter eller uppföra sig misogynt mot alla kvinnor hela tiden för att deras frihet ska naggas i kanterna: ”varje kvinna [...] kan utses till representant för stora skaror andra kvinnor.” Män som hatar medelålders kvinnor hatar alla kvinnor, men i vardagslag kan de vinna på att tillfälligt benåda yngre kvinnor.

Att vara öppen antifeminist kan bli besvärande, både socialt och politiskt sett. I stället för att angripa feminismen i sig – som, beroende på var man står politiskt, antingen platsar ”på rätt sida i historien” eller ”redan har tagit över” – är det lättare att rensa bort de kvinnor som har åldrats bortom det feminismen har utlovat och befunnits undermåliga. På så sätt kan yngre kvinnor invaggas i tron att viss sorts misogyn aggression och marginalisering bara är en tillfällig åtgärd, och att de inte själva kommer att drabbas av den eftersom just de är annorlunda. Det är en hållning som många av oss har observerat hos i övrigt progressiva kretsar: när vi väl har städat bort skräpet, de gamla kvinnorna, de dåliga feministerna, kommer feminismen att bli fantastisk. När vi blivit kvitt alla trångsynta som förstör det roliga, de elaka feerna, då ska våra rena själar uppstiga till feministhimlen. Det kommer att bli en smärtsam process, men det är den rätta feministiska saken att göra, för när alla häxor är brända kommer enbart kvinnor som faktiskt förtjänar sin efterlängtnade jämställdhet att återstå. Problemet är bara att

häxorna är så många, och jo, visst har de en del gemensamt med forna tiders oskyldiga offer – inte minst när det gäller ålder och sociala roller – men det är bara en slump. Den här gången är häxorna skyldiga till samtliga anklagelser.

Den ålderistiska misogynin – eller hagghatet, som jag har börjat kalla det – som riktas mot medelålders kvinnor i dag är lömsk, för den gör det möjligt att nylansera bakåtsträvande uppfattningar om hur kvinnor borde vara (unga, vackra, feminina, fertila, knullbara) som progressiva. Det finns de som hävdar att medelålders kvinnor i sig inte är problemet, utan att *vissa* medelålders kvinnor, här och nu, är *särskilt* problematiska. Tyvärr råkar generation X-kvinnorna passa in i en mall som är den misogynes dröm, samtidigt som de är så pass fria att de kan få misogynin de utsätts för att framstå som något de själva har valt, antingen i utbyte mot privilegier eller också för att de helt enkelt är så okunniga att de inte förstår hur misogyni fungerar. Äldre kvinnor associeras med ett ”mer sexistiskt” förflutet och framstår därför som medskyldiga till en sexism som är på väg att bli omodern. De är ”dinosaurier”. Att rasa mot dem kan kännas som att bryta med ett patriarkalt förflutet. Misogynins offer blir en symbol. Se till att bli av med henne, så är problemet ur världen.

Vem kan göra sig skyldig till hagghat? Precis vem som helst. Männen förstås – både traditionalisterna, som sorterar in oss i kategorier som Satkärringen, Svärmodern och Argbiggan, och de självutnämnt progressiva som hellre beskriver oss som oupplysta hycklare, särartsfeministiska mumier eller pryda och patetiska stackare. Traditionalisterna har tenderat att se detta som en ofrånkomlig fas, som att alla kvinnor med tiden blir argbiggor, medan de progressiva föredrar den mer feminismvänliga kohortbaserade analysen som menar att när vi är borta kommer en helt ny, bättre sorts medelålders kvinna att

ersätta oss. Dessa båda kvinnobeskrivningar kan verka olika utåt sett, men de fyller ändå ungefär samma funktion – de bevakar splittringen mellan kvinnogenerationerna och ser till att kvinnors ackumulerade arbete och erfarenheter enkelt kan avfärdas.

Den internaliserade misogynin hos kvinnorna själva – både de yngre som inte vill kännas vid sin koppling till äldre kvinnor, och äldre som inte vill bli betraktade ”som alla andra” – utvecklas i nära relation till manlig makt. Besvärliga sanningar om kvinnoförtryck – som att vi till skillnad från andra förtryckta grupper inte är en minoritet, och att det är männen omkring oss, ibland män som vi älskar, och deras status som formar förtrycket av oss – påverkar interaktionen mellan misogyni och ålderism. Olust inför vår maktlöshet och beroendeställning gentemot männen i vårt eget sociala sammanhang kan ta sig uttryck i vrede gentemot den äldre kvinnan, hon som är som vi fast medskyldig, mer integrerad i systemet – som att hon är tant Lydia och vi är Offred. Det kan kännas som att enda sättet att åstadkomma verkligt systerskap är att stöta bort henne.

Om kvinnors relationer till män får misogynin att skilja sig från andra former av förtryck, så finns det också en skillnad mellan ålderism och andra typer av diskriminering, nämligen att vi alla kommer att stå på båda sidorna av klyftan mellan ungdom och ålderdom. Varje ung människa att bli en gammal människa, såvida hon inte dör i förtid, och detta faktum kan inte kringgås, det går inte att ändra riktning eller hejda processen.* Denna skillnad genomsyrar de teman som blev synliga när jag började utforska det här ämnet: skam, rädsla, privilegium, beroenderelationer, minne. Framsteg kontra tillbakagång, förnyelse kontra arv. Det är både politiska och djupt personliga

* Många har blivit varse att förändringen först går långsamt, och sedan tycks allt plötsligt ha hänt på en och samma gång.

teman som präglar vårt förhållningssätt till andra människor, men också till våra egna historier och kroppar. Den äldre kvinnan är, för att citera titeln på Marilyn Pearsalls antologi om feministiskt skrivande på temat åldrande från 1997, *The Other Within Us*. Om vi får lära oss att frukta henne får vi även lära oss att frukta våra framtida jag.

Från den stund då vi föds som människor av kvinnligt kön socialiseras vi till att skämmas över vårt utseende, vår biologi och våra begär, och dessutom över andra kvinnor och det som binder oss till dem. Ett exempel på denna skam är min tvekan inför att skriva ”föds som människor av kvinnligt kön”, som om man fjättrar kvinnor, likställer dem med varelser de inte vill vara, bara genom att nämna den medfödda kopplingen. Så länge vi förnekar det vi har gemensamt är det omöjligt att bedriva en feministisk klasspolitik. Och det är omöjligt att verkligen känna sig som ett med sig själv och sin plats i världen så länge man lever i skräck för sin egen potential, för den kvinna man kanske kommer att bli. Hagghatet är ett slags pseudo-feminism som gör det möjligt att stilla rädslan och skammen genom att i stället projicera dem på den äldre kvinnan, som om man därigenom har hittat ett sätt att själv undkomma hennes öde. Men det är en osäker metod, för innerst inne vet vi ju att även vi kommer att bli gamla, så om vi vill ta avstånd måste vi göra det ordentligt. Vi måste hitta eller hitta på skillnader som verkar omöjliga att göra något åt.

Att feminismen har en tendens att smutskasta det förflutna och bränna ner sitt eget arv för att kunna börja på ny kula – en process som Susan Faludi kallar ”rituellt modermord” – är knappast något nytt. Men jag hade inte förstått hur intimt detta hänger ihop med vetenskapen om att den icke-unga kvinnan – i samhällets ögon – också blir till smuts. Kvinnorna som har gått före oss är pinsamma. I ett inlägg på Twitter som

fick viral spridning i slutet av 2020 jämfördes covid-19 med feminismen eftersom båda följdes av ”en problematisk andra våg”. Den unga kvinnliga twittraren fick mängder av lajks och nya följare. De var förmodligen till mindre praktisk nytta för henne än exempelvis lagstiftningen om jämlik lönesättning och de skyddade boendena för våldsutsatta kvinnor som andra-vågsfeministerna har åstadkommit, men de var åtminstone obefläckade. Ju längre man lever och ju mer man slåss, desto smutsigare blir man om händerna.

Hagghat hänger ihop med förlorarstigmat. Caitlin Moran tar upp detta i sin bästsäljare *Konsten att vara kvinna* från 2011. Hon säger: ”Större delen av all sexism bygger på att männen är vana vid att det är kvinnorna som är förlorarna.” Jag vet hur det är att känna sig som en förlorare, hur känslan kan komma krypande och viska i ens öra att ”vi kvinnor kanske är maktlösa därför att vi faktiskt *är* underlägsna”. När man väl har börjat tänka i de banorna frågar man sig snart om kvinnor verkligen utsätts för något förtryck över huvud taget. En tillfällig lösning kan vara att dra slutsatsen att kvinnor har varit underlägsna men inte kommer att vara det i framtiden. Vi är inga offer, vi har snarare misslyckats, och så länge vårt misslyckande kan betraktas som specifikt för vår generation och inte för vårt livsförlopp – som något som beskriver oss, snarare än något vi utsätts för – kan löftet om en bättre och mer jämställd framtid användas som lockbete för nästa generation. Det enda som krävs av dem är att de inte liknar oss över huvud taget (vi kan förstås tala om för dem att man gav oss samma råd, men det är väl självklart att förlorare som vi försöker få folk att tro det).

I den här boken ska jag undersöka ett antal områden – skönhet, kroppen, oavlönat arbete, framsteg och utveckling, sex, gemenskap, makt, våld – och hur kvinnor i medelåldern upp-

lever dem samt hur andra grupper utnyttjar, skuldbelägger och demoniserar medelålders kvinnor för att upprätthålla narrativ som gynnar dem själva. Misogyni är inte bara utlevt hat gentemot kvinnor, utan också försvarandet av berättelser om hurdana kvinnor är, allt för att befästa den manliga dominansen. Att trevliga män ska ha sådana berättelser är lika sannolikt som att förhårdade sexister ska ha det; även yngre kvinnor söker sig till dem. Den medelålders kvinnan blir ett slags förvaringskärl, en parkeringsplats för fulhet, kvinnlig underlägsenhet, trångsynthet, misslyckande, föråldring – inte bara för att vara traditionalisten till lags, utan också för att den progressive ska få se sig själv skapa ett utrymme kring henne där andra kan breda ut sig och komma till sin rätt. I flera decennier har feminismen sålts in som ett projekt som män bara kan gynnas av, och nu är det otänkbart att männen ska lämna plats och själva ta ansvar för sin skit och sina misslyckanden. I det avseendet är ”det att vara hagg” ännu en typ av hushållsarbete, ett sätt att hålla saker och ting – i detta fall det progressiva narrativet om könsfrihet – snygga och prydliga trots talrika bevis på att saker och ting inte alls går kvinnornas väg.

För att citera ärkehaggan J.K. Rowling: ”Vi lever i den mest misogyna tidsperioden jag har upplevt [...] Överallt blir kvinnor tillsagda att sätta sig ner och hålla tyst eftersom de råkar illa ut annars.” Vissa kvinnor på vissa platser har gjort enorma erövringar de senaste hundra åren, men motreaktionen är oerhörd. Den möjliggörs av techindustrin och lockar de progressivt lagda med skräckbilder av sämre kvinnor som inte har gjort sig förtjänta av feminismens landvinningar. Det är inte fråga om någon reformovillig minoritets vecka protester, utan en slug och slipad motreaktion som aktivt vill väcka och legitimera rädsla och avsky. Hagghatet erbjuder ett ”kulturellt godkänt manuskript” som legitimerar extrema fantasier

om våld mot äldre kvinnor, så som hårdporren gör med unga kvinnokroppar. Precis som i historiens häxjakter kan man få pornografiskt våld mot kvinnor att verka motiverat – ju värre saker man vill utsätta henne för desto sämre betyder det att hon är, och äldre kvinnor framställs sannerligen som riktigt usla.

Jag säger inte att äldre kvinnor är politiskt fläckfria. Vi är människor med fel och brister precis som alla andra. Det jag vill ifrågasätta är att man använder våra brister för att fördjupa uppfattningar om kvinnor som sedan i sin tur används för att förvägra oss makt, göra oss otrygga och så split mellan oss. Misogyni riktad just mot äldre kvinnor är inte bara en viss typ av misogyni. I slutändan omfattar den alla; den riktar sig mot den du en dag kommer att bli. Det är hat mot världens kvinnor sådana de är i dag, men också mot drömmar, förhoppningar och önskningar. Det grumlar vår syn genom att få oss att skämmas för vår spegelbild.

Vem är en hagga?

Den här boken är till alla kvinnor, eftersom demoniseringen av äldre kvinnor påverkar alla kvinnor. Den stör kunskapsutbytet mellan oss och gör det svårt att föra en bestående, inkluderande feministisk politik med kraften att överbrygga de klyftor som är ett resultat av vår komplexa trohet gentemot män från våra egna kulturer och samhällsgrupper. Yngre kvinnor får lida för relationer de själva aldrig kommer att ha och berättelser de aldrig kommer att höra. ”Generationsklyftan”, skrev Audre Lorde, ”är ett viktigt redskap för alla förtryckarsamhällen [...] Vi tvingas lära oss samma läxor om och om igen på samma sätt som våra mödrar gjorde, eftersom vi inte för vår kunskap vidare, eller för att vi inte förmår lyssna.” Det

finns enormt mycket feministisk forskning på områdena ekonomi, politik, litteraturvetenskap, filosofi, naturvetenskap och historia, och otaliga modeller för revolutionär aktivism, som kvinnor antingen inte känner till eller får lära sig att avfärda eftersom arbetet är utfört av kvinnor i det förflutna, som inte längre räknas. Detta är skadligt för oss alla.

Den här boken fokuserar dock främst på en särskild kvinnogrupp som befinner sig i ett särskilt skede i livet: de medelålders kvinnorna. Jag tänker på de kvinnor som tillhör generation X, det vill säga de som är födda mellan 1965 och 1980, och som i skrivande stund är kring fyrtio eller femtio. I någon mån är generationsgränserna luddiga (en generation X:are som är född 1980 har till exempel mer gemensamt med en generation Y:are som är född 1981 än en X:are som är född 1965). Mycket kommer att vara relevant för äldre kvinnor i allmänhet, och ibland även för yngre kvinnor som har blivit haggor i förtid på grund av sitt beteende (i *Difficult Women* minns Helen Lewis hur hon blev upplyst om att hon "inte hade någon koll" eftersom hon vid tjugonio års ålder "var medelålders"). I vilket fall som helst finns det två anledningar till att jag vill prioritera min egen generation (jag är född 1975) i diskussionen om vad det innebär att vara en hagg.

Den första anledningen har med en specifik grupp att göra. Det handlar om vad det innebär att ingå i den kohort som började bli vuxna precis efter feminismens andra våg på 1980-talet. De kvinnor som är medelålders i dag förknippas ofta med andra vågen eftersom de är "gamla", men de är inte jämnåriga med andravågsfeministerna, utan med de första unga kvinnorna som fick hantera efterdyningarna av den andra vågen. Rebecca Walker, dotter till författaren och aktivisten Alice Walker, skrev essän "Becoming the Third Wave" åt tidskriften *Ms* 1992, där hon efterlyste en ny aktivism för den

nya generationen. 1990-talet, tiden efter sexkrigen, var den tid då raunchfeminismen, do me-feminismen, powerfeminismen, postfeminismen och "girl power" uppstod, tillsammans med massor av andra kapitalistiska förvanskningar av den kvinnliga frigörelsen. Mycket av det vi hade lärt oss om feminismens senaste förflutna var felaktigt, precis som mycket av det som sägs om oss i dag. Det finns tre intressanta berättelser här. För det första: hur äldre kvinnors liv framställdes för oss och hur detta formade våra egna identiteter, inte i dialog med utan i opposition till dem, som om den största vinsten av våra mödrars feminism var att den kunde göra oss bättre (intelligentare, mer sexuellt tillgängliga och mindre medskyldiga) än vad de var. För det andra: vad det innebär för den som växer upp att dra nytta av ett kvinnligt arv, samtidigt som hon känner sig tvungen att aidentifiera sig från det. Och för det tredje: vad det numera innebär att försöka föra sin egen kunskap och sina egna erfarenheter vidare i en tid då själva tanken om att kvinnor över huvud taget skulle ha något gemensamt med varandra betraktas som förlegad andravågsfeminism.

Vi i generation X – "en lågt hängande, rak bro mellan två vrålande vidunder", det vill säga babyboomgenerationen och generation Y – för med oss vår besynnerliga problembarns-status till feminismen. Vi var slöfockar varenda en, och många av oss gick igång för mycket på avståndstagandet för att kunna utveckla en oberoende identitet, och nu får vi höra att de synsätt vi kämpat för halva livet är på väg att dö ut. Numera kommer jag ofta på mig själv med att vilja säga till yngre kvinnor att jag tyckte att andravågsfeministerna var problematiska redan innan de var födda. Är det någon som har försökt ha ihjäl modern så är det min generation. Problemet är dock att vi fortfarande blir äldre, och våra erfarenheter – vissa specifika för vår generation, andra mer för vårt kön – har förändrat oss

och vår politik. Vi bär ingen skuld till den ålderistiska misogyni som nu möter oss – den fanns i luften vi andades – men vi har bidragit till attityder som har hjälpt den att blomstra.

Andra skälet till att den här boken fokuserar på medelålders kvinnor är att vi helt enkelt inte är gamla kvinnor*. En särskilt lömsk typ av ålderism är den som gör en enda stor ”icke-ung” bunt av alla kvinnor över fyrtio. Frågor som vårdkrisen och feminiseringen av fattigdom påverkar medelålders respektive gamla kvinnor på olika sätt, vilket ibland fördjupar klyftan mellan oss. Den feministiska analysen måste undvika att ta efter ålderismen inom affärsvärlden och i reklam, där kvinnor under femtio delas in i olika grupper som alla traktar efter olika saker, medan samtliga kvinnor över femtio behandlas som ett enda sammanhängande marknadssegment. Det är lika stor åldersskillnad mellan mig och kvinnor som nyligen fyllt tjugo som mellan mig och de medverkande i *Not Dead Yet*, Renate Kleins och Susan Hawthornes feministiska antologi från 2021, där alla skribenter är över sjuttio. Mina erfarenheter av feminism, av kroppen, av att läsas som ”icke-ung” och av ackumulerad ojämlikhet skiljer sig från deras. Det är viktigt för mig att ta vara på kunskap och insikter från de kvinnor som gått före mig, samtidigt som skillnaderna mellan oss är en del av förklaringen till hur och varför kvinnor får kämpa med att föra sitt kvinnliga och feministiska arv vidare.

Min erfarenhet som medelålders kvinna är djupt präglad av det faktum att jag är vit, heterosexuell, tillhör medelklassen och har barn. Syftet med att räkna upp dessa faktorer är varken att förminska de sociala och kroppsliga erfarenheter som medelålders kvinnor delar, eller att avsäga mig ansvaret för eventuell

* Som en demonstration av vad gamla kvinnor har att kämpa mot: Här tvekade jag inför att skriva ”gamla kvinnor” trots att det borde vara den perfekta neutrala termen, eftersom jag oroade mig för de ålderistiska och sexistiska associationerna (”du är som en gammal tant” etc).

partiskhet i den här boken. Kvinnor som jag, som åtnjuter det här privilegiet, betraktas ofta som normen för den medelålders kvinnan. Därför kan vårt privilegium användas för att angripa alla medelålders kvinnor (jag känner många lesbiska kvinnor ur arbetarklassen och barnfria kvinnor som i hagghatets namn har blivit behandlade som heterosexuella medelklassmorsor). Detta förtar inte fördelarna med att bli betraktad som norm, men det gör arbetet med att utmana hagghatet mer komplicerat och laddat. Jag kommer att beskriva några särskilt problematiska områden i grova drag här nedan, och mer detaljerat i kapitel sju, men jag vill understryka att detta inte innebär att jag försöker avsäga mig ansvar.

När jag skriver om kvinnor i medelåldern skriver jag om en period i livet som formas av ackumulerade erfarenheter, förpliktelser och beroenderelationer. Vid fyrtiofem års ålder har cirka 80 procent av kvinnorna i Storbritannien fått minst ett barn – en erfarenhet som har stor påverkan på kropp, ekonomi, relationer och social status. De 20 procent som inte får några barn utsätts för andra typer av diskriminering och social utestängning. ”Om en kvinna får barn kommer hon alltid att vara en mor”, skriver Dorthe Nors, ”men en kvinna som har valt att inte fortplanta sig och som inte längre är ung och sexig betraktas av många som en varelse utan mening och syfte.” Jag vill inte förminska de utmaningar som möter frivilligt eller ofrivilligt barnlösa kvinnor. Inte heller vill jag slå ihop medelålders kvinnor med äldre. Men både den konkreta marginaliseringen av kvinnor som blir mödrar (frivilligt eller mot sin vilja, som sagt) och sättet att betrakta och tolka medelålders kvinnor genom mödrastereotypens lins påverkar synen på *alla* äldre kvinnor. Vi är inte mödrar allihop, men den närmaste relationen till en medelålders kvinna som de flesta yngre vuxna har, är relationen till modern. Den allsmäktiga Eviga Modern

har – oavsett om hon är omhuldande och omvårdande eller dömande och hämmande – ett ansikte som ser ut som vårt.

Dessutom tror jag att fysisk, social, ekonomisk och psykologisk påverkan efter graviditet, förlossning och omvårdnad av barn bidrar till att forma en del av kunskapsbasen som förs vidare mellan kvinnogenerationerna. Det är inga meningslösa erfarenheter, och det vore fel att utesluta dem ur analysen av det kvinnliga livsförloppet, som om vi genom att skala bort alla upplevelser som inte delas av alla kvinnor skulle åstadkomma något fulländat och rent (vilket vore patriarkatets idealkvinnor, för hon har inga erfarenheter att bygga ett inre liv eller någon kollektiv politik på). Erfarenheterna av graviditet och förlossning, för att inte tala om de långvariga efterverkningarna, transformerar många kvinnors förståelse av sex, kön och kropp. De är inte de enda erfarenheterna som kan bidra till det, men de hjälper oss att förstå varför äldre kvinnors syn på exempelvis biologiskt kön som viktig politisk fråga kan skilja sig från yngre kvinnors. Det är mer komplicerat än att äldre kvinnor bara har "omoderna" åsikter. Deras åsikter har formats av en mängd erfarenheter som förtjänar att betraktas som en del av en kunskapsbas, inte som något som ger upphov till partiskhet eller fördomar. I kapitlen tre och sex fokuserar jag särskilt på medelålders kvinnor som mödrar till äldre barn (först på deras omvårdande roller och sedan på dem som politisk grupp).

Jag vet att vissa kvinnor anser att deras egna uppfattningar inte har färgats av åldrandeprocessen och att anklagelser om att "inte ha koll" eller befinna sig på "fel sida i historien" förvisso gäller somliga äldre kvinnor, men inte just dem själva. De kan rentav känna att den som ifrågasätter demoniseringen av andra äldre kvinnor "spelar ut ålderism-och-misogyni-kortet". De har rätt att känna så, och jag vill inte besudla de politiskt

obefläckade genom att fösa ihop dem med haggor som jag själv. Däremot vill jag hävda att så länge medelålder och kvinnlighet associeras med att ha "fel" åsikter är det oacceptabelt att förvägra feminister rätten att fråga varför vissa medelålders kvinnors åsikter anses felaktiga, eller att undersöka vad för slags åsikter det egentligen rör sig om och hur förvanskad framställningen av dem är. Annars har vi inget annat kvar än Schrödingers medelålders hagga, som får lov att existera när andra angriper henne men inte när hon försvarar sig.

Ibland – särskilt i kapitel sju – fokuserar boken på vita medelålders kvinnors erfarenheter*. Det finns en hel del "progressiv" kritik som riktar in sig på vita medelålders kvinnor, och särskilt då på "Karen"-figuren, som i ordboken *dictionary.com* beskrivs som "en avskyvärd, arg, självrättmätig, medelålders vit kvinna som ofta är rasist och som utnyttjar sina privilegier för att få som hon vill eller övervaka och styra andra människors beteende". En del av mig skulle hemskt gärna dra nytta av mina vita privilegier för att släta över den här aspekten av hagghatet och låtsas att den inte är något problem, men jag tar hellre risken att bli beskylld för att vara en Karen. Jag är rädd för att uttrycka mig fel, och jag *kommer* att uttrycka mig fel, men möjligheten att välja bort riskerna – eller helt enkelt hänga ut andra vita kvinnor i hopp om att själv verka mindre rasistisk – är i sig en del av mitt vita privilegium. Det är lätt för kvinnor som jag att bli en vänsterorienterad medelklassversion av den konservativa vita kvinnan som Lorde beskriver, hon som inbillar sig att "om man bara är tillräckligt god, tillräckligt söt, tillräckligt rar, tillräckligt tyst, lär barnen hur man uppför sig, hatar rätt människor och gifter sig med rätt män, så får man lov att relativt ostört samexistera med patriarkatet". Det

* Det kommer även att ske på andra ställen i boken som en följd av min egen omedvetna bias, vilket jag ber om ursäkt för. Just här är det dock avsiktligt.

är precis lika osant som att den som är tillräckligt ursäktande och själv censurerande, som lär barnen att reproduktiv biologi inte existerar, hatar rätt sorts andra vita kvinnor och dyrkar de rätta åldrande vänstermännen, skulle tillåtas existera ute bland folk utan att någon ansåg att hon smutsade ner sina privilegierade vita händer. Våra händer är redan smutsiga. Vi är skyldiga de kvinnor som är mindre privilegierade än vi att göra mer än bara komma med tillrättalagda argument i hopp om att ingen ska tycka att vi är problematiska. Det oproblematiska tåget har redan gått.

Åldrandet jämnar inte ut skillnaderna mellan oss kvinnor särskilt mycket; det kan tvärtom göra några av dem ännu mer påtagliga. Om jag till exempel ska skriva om "fattigpensionärer" eller "den feminiserade fattigdomen" kan dessa fraser maskera att medelklasskvinnor som jag inte utsätts för den otrygghet och exploatering som ackumuleras under en arbetarklasskvinnas hela livstid. Faktorer som etnicitet, socioekonomisk status och sexuell läggning kommer att påverka ens erfarenheter och ha betydelse för vid vilken ålder man eventuellt skaffar barn, och för familjens storlek och struktur. "Klass- och rasprivilegier underminerar kvinnors förmåga att se sig själva som en del av en enhetlig grupp – vilket de i själva verket inte är, eftersom kvinnor är den enda förtryckta gruppen som återfinns i alla samhällsskikt", skrev Gerda Lerner i *The Creation of Patriarchy*. Ålderism används som ett vapen för att hindra oss från att se det vi har gemensamt och utveckla en feministisk medvetenhet, men för att kunna motverka detta måste vi erkänna skillnaderna mellan oss. När jag skriver om medelålders kvinnor skriver jag inte alltid om *alla* medelålders kvinnor. Att hävda något annat vore att exkludera och ge en felaktig bild enbart för att kunna lägga fram ett prydligt förpackat argument.

Många av de författare som har påverkat mitt tänkande kring kvinnor och åldrande – kvinnor som Adrienne Rich, Audre Lorde, Sheila Jeffreys och Baba Copper – är eller var lesbiska, men jag skriver ur ett heterosexuellt perspektiv. För mig är det viktigt att belysa, för mycket av det som jag uppfattar att heterosexuella kvinnor får erfara när de når medelåldern – den växande illviljan när män anser oss vara uttjänta och undrar varför vi över huvud taget är kvar här – får lesbiska kvinnor erfara mycket tidigare, och på ett mycket brutallare sätt, på grund av sitt kompromisslösa avvisande av männen. Det grämer mig att jag inte har lagt märke till det tidigare, och en del av det jag beskriver kan föranleda frågan ”Tog det verkligen så lång tid för dig att fatta?” Ja, det gjorde det tyvärr, och jag beklagar det.

Med detta sagt: redan i unga år får flickor lära sig att be om ursäkt – för att de tar plats, för att de har egna behov, för att de inte är av manligt kön. Ursäktande kan fungera som en försvarsstrategi, en signal till männen om att vi vet vår plats, att vi inte utgör något hot, att de eventuellt skulle kunna kosta på sig att ge oss lite större utrymme. Äldre kvinnor ber inte lika reflexartat om ursäkt, vilket har flera skäl: vår påtvingade sorti från en sexuell marknad som lärde oss att prioritera männens behov i utbyte mot högre status, den växande tryggheten i våra kvinnliga nätverk, kanske rentav hormonella förändringar. ”Jag vill inte hålla på med någon performativ snällhet”, säger en vän till mig. ”När man blir äldre har man inte tid med trams.” Fördelen med det här är att när vi väl ber om ursäkt så menar vi det verkligen. Vi är mindre benägna att deklamera den sociala rättvisans katekes och vända ut och in på oss själva för att ingen ska tycka att vi är hemska människor (fast vi är ju haggor, så det kommer de att tycka ändå). Det är på grund av detta som jag, även om jag ber om ursäkt ifall jag på något

sätt misstolkar eller exkluderar vissa grupper av medelålders kvinnor eller kommer med svepande påståenden som i själva verket bara gäller en undergrupp, inte ber om ursäkt för min övergripande avsikt, som är att sätta medelålders kvinnor i centrum och belysa förtrycket av dem i relation till förtrycket av kvinnor som samhällsgrupp.

Vi räknas. Vi medelålders kvinnor behöver inte representera eller inkludera alla andra människor eller släppa förbi alla andra innan vi själva intar vår plats.

Haggan och hennes efterapare

Somliga hävdar att vår samtid är den bästa tiden någonsin för att vara en åldrande hagg. ”Kärringar är faktiskt coola”, skriver Caitlin Moran i *Mer än en kvinna* från 2020. Jag fattar, det gör jag verkligen. Häxan eller haggan har länge fungerat som, för att citera Kristen J. Sollée, ”kvinnorörelsens martyrmaskot”. Det finns något underbart konfrontativt i häxans mörker och fulhet i denna värld där kvinnor förväntas vara vackra, beskedliga och evigt unga. Som historikern Susannah Lipscomb uttrycker det: ”De maktlösa har alltid velat bli fruktade.”

Det verkar kanske extra passande för dagens medelålders kvinnor – den grupp för vilken den ”ironiska” sexismen uppfanns – att försöka bejaka en status som vi ändå kommer att bli påtvingade i vilket fall som helst. När jag ser artiklar om hur ”kvinnor åkallar häxan för att finna sin kraft i ett patriarkalt samhälle” tänker jag: ”Ja! Precis som vi brukade göra, fast iförda push-up-behå!” Och när brittiska *Vogue* är eld och lågor över att ”kvinnor återerövrar den kätterska identiteten” så påminns jag om allt det envisa ”återerövrandet” vi höll på med